

PULA IMVULA

GROWING FOOD • PEOPLE • PROSPERITY

HO INELWA HA SEJOTHOLLO – keketso ya boleng pooneng ya hao

NTSHETSOPELE YA SEHWAI SA GRAIN SA E KGOTHALETSI DIHWAI HO EKETSA BOLENG DIJOTHOLLONG TSA TSONA. O MONG WA ME-KGWA E METLE EO DIHWAI DI TSEBISWANG KA YONA LENANEONG LA RONA LA KWETLISO KE LE BITSWANG NIXTAMALISATION KAPA TSHEBETSO E SIMOL-LANG KA HO INELWA HA POONE METSING.

Ho inelwa hona ke mokgwa o ikgethileng wa ho lokisa poone le dijothollo tsa mefuta e meng e kang mabele ho ntshetsa pele boleng ba menono le hore dijothollo tsena di kgone ho sebedisetswa ho phehwa kapa ho bakwa. Poone e inelwa le ho phehwa ka hara motswako wa metsi a nang le kalaka, ho hlatsuwa le ho tloswa lekgapetla le ka hodimo.

Jenny Mathews, Mophehisi ho tsa Pula Imvula. Romella emeile ho jenjonmat@gmail.com

Tshebetso ena ho dumelwa hore e ka tlosa bongata ba 90% - 97% ba (aflatoxins) mofuta o itseng wa tjhefo pooneng. Ke ka baka lena ho dumelwang hore ona ke mokgwa wa bohlokwa oo dihwai di tshwane-tseng ho ithuta ho o sebedisa. Hoba dijothollo tse inetsweng di hlatsuwe ka ho phethahala, dikhenele tsena tsa poone jwale di bitswa **nixtamal**,

DIPHEHISO TSA...

Jerry Mthombothi

LEFAPHA LA TEMO, GRAIN SA, BAREKISI BA TSE KENNGWANG MOBUNG HAMMOHO LE MEKGATLO E MENG BA NTSE BA KWETLISA DIHWAI HO LATELA MEKGWA E NEPAHETSENG YA TLAHISO. DIHWAI DI KWETLISWA TSAMAISONG YA TEMO, TAOLONG YA DIKOKWANYANA LE MALWETSE, MERALONG YA PABALLO YA MOBU HAMMOHO LE HO TSE DING TSE NGATA.

Dihwai di fumana tsebo ya ka moo di ka etsang ka teng ho hlahisa dihlahisa tse ntle tsa boemo ba boleng hammoho le ho fihlella kuno tse phahameng. Bothata bo boholo ba dihwai tse ngata ke ho hloka metjhine e kang ditabodi, diplantere le difafatsi tsa boom, hore di kgone ho lokisa mobu ka nepo le ho ba le mebu e tebileng e tla kgonna ho monya metsi hantle, popeho e ntle ya mobu le ho kgonna ho tshwara metsi le menontsha.

Taba ya ho hira disebediswa tsa temo ho borakonteraka ba selehae ke mohato o phahameng ka ditjhelete, mme dihwai di qetella di sa etse mosebetsi o phethahetseng ka nepo. Ha eba sehwai se batla ho tshwara temo hantle se tshwanetse hore se se ke sa haila mosebetsi hobane hona ho tla etsa hore kuno e be e tlase, mme ho be teng tahleheloe tjheleteng e ileng ya sebediswa mobung. Nakong e fetileng, ho ile ha etsahala hore dihwai di fumane thuso ka metjhine, empa ho ile ha etsahala hore batho bao ba neng ba fuwe boikarabelo ba ho hlokomela diterekere le disebediswa tse ding tsa temo ba ne ba sa etse mosebetsi ka nepo. Bakganni ba ile ba hirwa empa ba se na mangolo kapa ba sa kwetliswa hantle ho sebedisa diterekere tseno le ho hlokomela disebediswa tsa temo. Bothata bo bong e bile hore disebediswa tseno di ne di tswela ba seng bakae feela molemo.

Matsatsing ana, Lefapha la Temo la Mpumalanga ka Lenaneo la Thokomelo ya Masimo, le kgonne ho fana ka diplantere le difafatsi tsa boom ho dihwai hore di be tsamaisong ya dihlopha tse fapaneng tsa boithuto tsa Grain SA. Dihlopha tsena di kgonna ho sebedisa disebediswa tsena le ho etsa bonneta ba hore ha eba dikarolo tse itseng di robeha, dihlopha tsena di reka dikarolvana tse ding tse ntjha bakeng sa tseo tse robehileng. Setho ka seng se ntsha lethonyana hore ho hirwe diterekere tse hulang diplantere tseno hammoho le difafatsi tsa boom hammoho le ho lefa batho ba sebedisang disebediswa tsena. Kgatelopele e se e bonahetse masimong a lengwang a dihwai, ka ha dihwai tse ngata ha di sa jala dijothollo tsa tsona ka matsoho empa di se di etsa mosebetsi ona ka disebediswa tse loketseng.

Hore mehato e kang ena e tswele pele le ho atleha, setswale se matla se a hlokahala ho thusa dihwai tsa rona ho phahamisa hlooho le ho tshwara temo e tla di fetohela molemo. Re rata ho kgothaletsa dihwai kaofela hammoho le bohole ba kenyang letsoho temong ho sebetsa mmoho e le sehlopha, ho fumana tharollo ka ho tshwarisana e le sehlopha, ho fumana tharollo mmoho ka sepheo sa ho fetola indasteri ena ya temo. Mosotho wa kgale o re, *tshwele le beta poho!*

Ho inelwa ha sejothollo...

Dipeo tsa poone di a silwa, di ba phofo, di etswa hlama.

mme jwale di a silwa, di a tswakwa le ho sebetswa ho tswela pele le ho tswakwa le metsi a manyane ho etsa hlama e bitswang **masa (Setshwantsho sa 1a le Setshwantsho sa 1b).**

Hlama ena e ka sebediswa ka mekgwa e mengata e fapaneng, mohlla: Dikarolvana tsa hlama di etswa dibolonyana tse etswang dipharana tse nyane, tse tshesanyane. Dipharana tsena di bakuwa poleiting e tjhesang kapa ka hara onto. Ka ho di foraya dipharana tsena kapa mabantanyana ana ke dintho tse ka sebetswang hape ho etsa ditjhipise (kapa dihlahisa tse ding tse jwalo). Hlama e ka nna ya sebediswa ho etsa ditjhipise tsa poone. Hlama e ka nna ya tswakwa le folouru ho etsa dikuku, disekhonse le dipanekuku. Di ngata tse ka etswang!

Mabapi le ho bolokwa setorong, hlama e ka nna ya omiswa le ho nolofatswa hape hamorao mabapi le ho ka etswang ka yona. Phofo ya hlama e ommeng e ka hlahisa ho tloha hlameng ya mongobo o tlase ka ho silwa hasesanyane tlasa maemo a ommeng. Phofo e **ommeng ya hlama** hangata e sebediswa tlahisong ya kgwebo ya dipharana tse ommeng tsa phofo ya poone.

MENYETLA YA POONE E INETSWENG KE EFE?

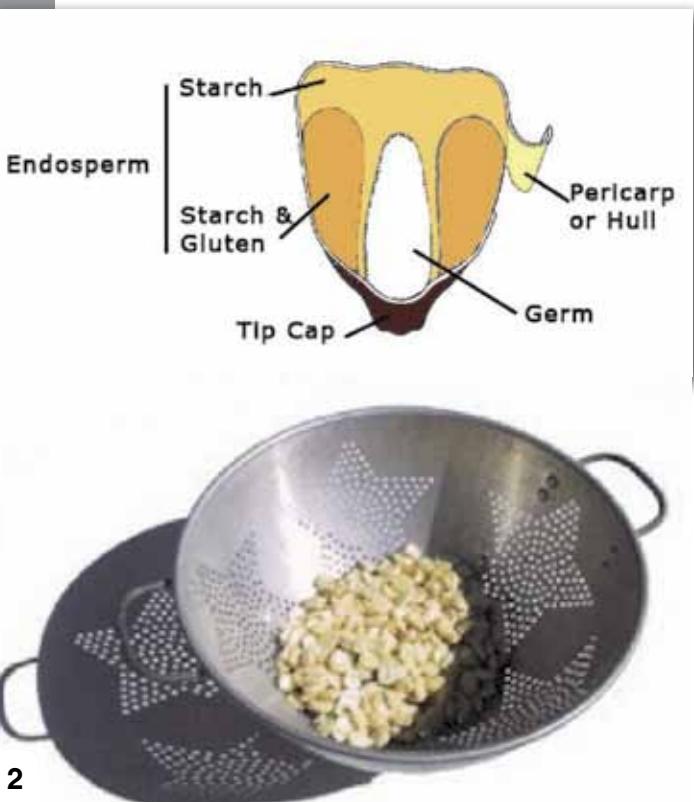
- Ho ntlatfatsa tatso le monkgo wa poone.
- Hona ke ho tlosa lekgapetla la dithollo tsa poone.
- Ho eketsa boleng ba menono – ho etsa Niacin/Vitamin B3/Tryptophan (esiti ya amino) e be teng ho fokotsa kgaello ya menontsha ya divithamine – haholoholo twantshong ya bolwetse ba lefu la poone.
- Mehato e phahameng ya esiti ya Phytic e batla e phahame pooneng. Hona ho fokotsa ho monngwa ha tshepe/iron, zinc le calcium pooneng eo re e jang, mme ho ka nna ha kgannela kgaellong ya diminerale ha nako e ntse e tsamaya. Tshebetso ya ho inelwa ha poone e fokotsa mehato ya esiti ya mofuta wa phytic.
- Tshebetso ena e eketsa boleng ba calcium le ba protheine, e leng tse fumanwang ke mmele.
- Tjhefo tsa mycotoxins di a tloswa – tshebetso ya ho inelwa ha poone e fokotsa tjhefo ena haholo – ka ho ka etsang 90%. Tiwaelo ena ya kgale ruri e na le sekgahla se seholo boemong ba phepo ya mmele. Ka mokgwa ona, re ka sebedisa sejonyana se fokolang, mme ra etsa se seholo se ka fepang mmele.
- Dithollo tsa setatjhe di sileha ha bonolo ka maleng.

- Poone e sileha ha bonolo.
- Poone e ka etswa hlama ha bonolo.

Poone e tjena e ka nna ya sebediswa e phehilwe e le jwalo kapa e sitswe ho etswa hlama e ka sebediswang ka mekgwa e mengata e fapaneng.

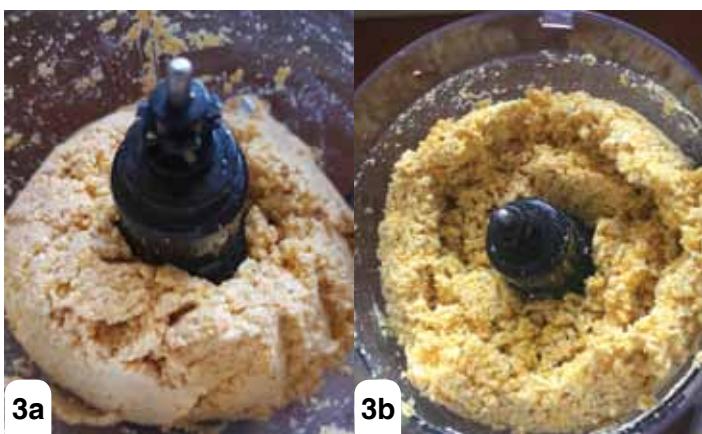
Tshebetso ena e phethahala moo ho etswang rejo (**Setshwantsho sa 3a le Setshwantsho sa 3b**). Ha eba e sa kopane ho etswa hlama e bonolo, o ka nna wa eketsa metsinyana, kgaba e le nngwe kapa tse pedi ka nako. Qetellong e tla kopana ho etswa hlama e tenya. Hlama di ka nka nako ya metsotso e 4 - 5 ka hara setshelo sa dijo pele hlama e ntle e bopeha. Ha hlama e le metsi haholo, ho boima ho sebetsana le yona. Hang ha o kgonne ho e omisa hanyane, jwale e se e le feela ho e etswa dibolonyana tse tjhitja kapa wa etswa hlama e sebetsana le yona. Motswako ona o ka nna wa omiswa, wa etswa phofe e ka sebediswang mahobeng le ho bakweng.

1 Karolo e bonolo ya poone.

2

Tsokotsa sejothollo ka ho phethahala ka hara sesebediswa se nang le masobana.

Metsotso e 4 ho isa ho e 5 ka hara sesebediswa sa dijo ho etswa hlama e tileng.

TSBETSO ENA E FUPERE DIFE?

1

Dithootse tsa poone (ya mofuta ofe) di kenngwa ka pitseng.

Ela hloko: E se be pitsa ya aluminiammo – e be feela ya tshepe kapa ya stainless steel.

2

Poone jwale e kupetswa ka hohle ke metsi.

3

Dilithareng tse pedi tsa metsi, eketsa ka kgaba tse pedi tsa tafole, e leng tsa kalaka (calcium hydroxide e ka nnang ya rekwa dikhemising), e seng e qhibidihsitswe metsing a tjhesang.

Ela hloko: Sebetsa ka boikarabelo ka kalaka. Etsa bonnate hore moyo o a kena, hore o se hahlamelwe ke menkgo e mebe. Se kenyé matsoho ka hara kalaka. Tshela poone e inetsweng ka hara sefe e nang le masobana (Setshwantsho sa 2). Pudutsa hantle – fuduha ka kgaba ya thupa kapa kenya di-glove matsohong nakong eo o hlatswang kalaka dithollong. Pudutsa dithollo ka mokgwa o phethahetseng. Ho ipepesa o sa itshireletsa ho ka baka ho hlohlona ho hobe ha letlalo kapa kotsi matshwafong. Kalaka e kotsi, mme e tlamehile ho sebediswa ka hloko.

4

Motswako wa poone le metsi o a bediswa metsotso e ka bang 10 - 15.

Ela hloko: Kgonahalo e teng ya ho bedisa poone ho feta tekano. Ha o tlosa lekgapetla le ka ntle la kenele ya poone, thollo eo ya poone e tla monya metsi, setatjhe se tla senyeha, mme poone eo e ke ke ya lokela ho etswa hlama.

5

Jwale pitsa e tloswa motjhesong, mme e fumana sebaka sa ho phola nakong ya bosiu bohole – kapa bonyane dihora tse robedi.

6

Hoseng ka le hlahlamang, o tla lemoha ho fetoha ho itseng ha mmala, le ho kgwehla ha lekgapetla. Mohato o latelang ke wa ho tshela poone ka hara setshelo se masobana, mme o hlatswe poone metsing a foreshe ha o ntse o e hohla matsohong ho tlosa makgapetla a ka thoko a yona.

Ela hloko: Ke ha o ntse o tlosa bokantle (Setshwantsho sa 1) ba khenele ya poone moo theknoloji ena e phehisang teng ka ho fokotsa haholo mehato ya kgahlamelo ya kwaekgwa-ba dithollong tsa poone. Re ka nna ra re ho inelwa ha poone ho kenya letsoho ka ho otloloha tshireletsong ya dijo tsa bareki.

7

Jwale thollo ena e bitswa **nixtamal** (thollo e seng e inetswe).

Tlhokomelo ya dijothollo tse tshireletsang nakong ya Loetse

DIJOHOLLO TSE TSHIRELETSANG DI KA BA LE SEABO SE SEHOLO NTLAFATSONG YA JWALE YA YA MEKGWA YA TLAHISO YA DIJOTHOLLO LE HO BULA METJHA E METJHA YA HO NTLAFATSA MEKGWA YA JWALE DIJOTHOLLONG HAMMOHO LE MENYETLA E METJHA YA HO FUDISA.

MOTHEHO

Taba ya bohlokwa ke ho tseba hore mobu ha se feela ntho e thusang hore dimela di kgone ho ema tswe! mobung, empa ke ntho e phelang, e hemang, e nang le matshwao a fupereng khemikhale, a bonwang ka mahlo, a fupereng ntho e phelang. Botle ba dijothollo tse tshireletsang ke hore di ka ama mahlakore ana a mararo kaofela. Kgetho ya mefuta ena ya dijothollo e ka thusa ho fokotsa ho teteana. Mofuta o le mong wa dijothollo tsena o ka thusa ho hatella mahola. Mohlala o motle ke wa habore ya *Saia*. Ha eba motswako o na le sejothollo sa serele e ngata, o ka tshireletsa mobu hantle nakong ya kgwedi tse telele tsa motjheso, mme ka hoo, wa tshireletsa mobu letsatsing le tjhesang haholo. Kgetho ya motswako wa dijothollo e boetse e thusa ho etsa menontsha e itseng, e tshwerweng ke mobu, hore e be molemong wa sejothollo se tla hlahlama, e leng ho ka fokotsang tlhoko ya tshebediso ya manyolo selemong se hlahlamang. Kenyeletso ya mefuta ya monawa dijothollong tse tshireletsang e ka thusa ka nitrogen sejothlong se hlahlamang.

Ho teng dikgetho tse tharo tsa tsamaiso mabapi le dijothollo tse tshireletsang, e leng matlakala/mahlaku, furu le ho fula. E nngwe le e nngwe e na le botle le bobe ba yona. Boithutong bo entsweng Polasing ya Phuputso ya Langgewens ho bonahetse hore ho fudisa hammoho le

Ngaka Johann Strauss, Molaodi wa Disaense tsa Dimela, Ntshetsopele ya Phuputso le Theknoloji Lefapheng la Temo Kaapa Bophirimela. Romella emeile ho johannst@elsenburg.com

matlakala a bokellwang a sejothollo se tshireletsang ho molemo haholo ho feta ho bokella feela sejothollo se tshireletsang. Menontsha e mengata e bile teng mobung, mme ya tlohelwa hodima mobu e le masalla, mme ho feta moo, sejothollo se tshireletsang se ile sa bokellwa e le furu. Tlhophollo ya menontsha e boetse e bontshitse hore sejothollo se tshireletsang, se fupereng mefuta e mengata, se ka fana ka tekatekano e ntle dijong tsa diphoofolo, e leng ho ka thusang ho fokotsa ditshenyehelo tsa phepo ya tlatsetso.

TLHOKOMELO YA SEJOTHOLLO SE TSHIRELETSANG

Ka bomadimabe peo ya sejothollo se tshireletsang e ka phahaha haholo ka theko, mme ka baka lena, sepheo ka sejothollo se tshireletsang ke ho leka ho fokotsa ditjheho tsa manyolo. Phuputsong ya rona, re jala sejothollo se tshireletsang ntle le manyolo a letho, empa o ka nna wa eketsa hanyane ka manyolo (a ka tlasa 10 kg ya nitrogen hekthara ka nngwe) hore feela mosebetsi o simolle. Ha refafatse dibolayalehola, dibolaya-kokwanyana kapa dibolayakwaekgwaba nakong ya sehla. Kgweding ya Loetse re emisa ka sejothollo se tshireletsang ho tiisa hore ha ho peo ya letho e ka bang teng kapa e ka holang.

Setshwantsho sa 1 - 3: Mekgwa e meraro ya ho hlakomela dijothollo tse tshireletsang le ho nontsha mobu.

Ho emisa ka sejothollo se tshireletsang se sebediswang e le matlakala
 Kgetho ya dijothollo tse etsang motswako e boetse e bohllokwa kgethong ya mokgwa o tla sebediwa ho fedisa sejothollo se tshireletsang. Ha eba ho na le sejothollo sa serele (*cereal*) se sengata motswakong, ho tla ba bonolo ho se fedisa ka rolara feela. Empa ha mofuta wa monawa o le mongata jwalo ka mofuta wa erekisi (vetch le clover), rolara e hatellang ka boyona e ka nna ya sitwa ho sebetsa hantle, mme molemi o tla tshwanelo ho sebedisa sebolayalehola se tshelwang dimeleng, a setse rolara morao.

Kemiso ka sejothollo se tshireletsang, se sebedisitsweng e le furu
 Ha o sebedisa sejothollo se tshireletsang e le furu, taba ya bohllokwa ke ho kgaola sejothollo pele se etsa peo. Hona ho thusa hore ho se be teng peo e fetelang pele, e ka nnang ya fetoha lehola hamorao. Ho hola hape ha dimela ka mora mosebetsi wa ho etsa furu ho ke ke ha etsahala ka potlako hoo ho ka hlokalang tshebediso ya rolara. Boemong bona, sebolayalehola se fafatwang se ka nepahala. Hangata kgetho ena ya tshebediso ya sejothollo se tshireletsang e siya masalla a manyane haholo hodima mobu qetellong ya sehla. Ho kgaolela furu hodimonyana ho ka nna ha rarolla bothata bona.

Kemiso ka mora ho fudisa

Sepheo mabapi le ho fudisa dijothollong tsena tse tshireletsang ke ho babbala tjhelete e tsetetsweng mosebetsing wa ho jala sejothollo se tshireletsang, e leng ka tlhahiso ya nama le lebese. Ho ya ka maemo a lehodimo a sehla, sejothollo se tshireletsang ho ka nna ha fudiswa ho sona makgetlo a fetang kgetlo le leng. Makgetlo a ho fudisa a tla laolwa feela ke kgolo e bang teng. Palo e kgolwanyane ya diphoofolo tse fulang moo nakong tse kgutshwanyane ke yona mohato wa bohllokwa. Ha o batla ho una hantle le ho eketsa kgolo ya sejothollo se tshireletsang mokgweng wa ho fudisa, ho fafatsa hanyane ka mobu ka hodimo ho ka nna ha sebetsa hantle ho kgotaletsa kgolo hape. Hopola hore sepheo sa sehlooho qetellong ya sehla ke ho siya masalla a mangata hodima mobu ka moo ho kgonahalang ka

teng ho tshireletsang masalla ana tlaemmeteng. Kgolo efe kapa efe e ka bang teng hape qetellong ya sehla e ka kginwa ka rolara kapa ka sebolayalehola se fafatwang.

QETELLO

Dijothollo tse tshireletsang di ka bula menyetla e metjha ho dihwai ka mekgwa e mengata. Hajwale re ntse re sebetsana le ho bala/hlophisa dijothollo tsena tse tshireletsang, ho re thusa ka diperesente tsa mefuta ya dijothollo metswakong ya tsona. Mmoho le taba ena, re tla shebana le ho sekaseka mefuta e leng teng e ka thusang hore dijothollo tse tshireletsang di kgone ho fumaneha ka theko e tlase, e ka kgonahalang. Mosotho wa kgale o re, '*Phokojwe ho phela e diretsana!*' Ke phetho, ke tu! ■

Kgarese nakong ya 2019/2020

DITABENG TSENA RE SHEBA MAEMO A FAPANNG A TLHAHISO YA KGARESE RE SHEBILE SEPHEO SA HO HLAHISA LE PALOHARE YA KUNO.

Ho ya ka Komiti ya Ditekanyetso Dijothollong, sebaka se lebelletseng tlahisong ya kgarese selemong sa 2019 ke dihekthara tse 118 500 (**Theibole ya 1**), papisong le selemong sa 2018 moo dihekthara tse 119 000 di entseng ditone tse 421 500.

Tlhahiso e laolwa ke ho nama ha sebaka le kuno; le ha ho le jwalo, dintlha tsena tse pedi di angwa ke maemo a lehodimo. Ha re sheba ho se tshephale ha maemo a lehodimo maikemisetsong a ho jala, ditaba tsa kajeno di fan aka maikutlo mabapi le maemo a fapaneng papisong le sebaka se ileng sa jalwa ke Komiti ya Ditekanyetso tsa Dijothollo mabapi le palohare ya kuno dilemong tse tharo tse fetileng e le motheho wa ho shebela pele tlahisong ya 2019.

Theibole ya 2 e na le sebaka se jetsweng ho ya ka mola wa x-axis moo sepheo sa boikemisetso ba sejothollo mahareng, mme kuno yona e bontshwa moleng wa y-axis. Ho x-axis, re na le dipapang tsa 5% ho tloha sepheong hoy a ka ho le letshehadi le le letona, e leng ho bontshang hore tlahisong ya qetelo e ka nna ya ba 5%, 10% kapa 15% ka hodimo kapa ka tlase ho tebello ya Komiti ya Ditekanyetso tsa Dijothollo, Ho ya ka mola wa y-axis, re na le ho fapano ho itseng ka hodimo le ka tlase ho palohare ya kuno ya ditone tse 4 hekthara ka nngwe. Ha re sebetsa ho tloha mahareng a theibole, ha eba dihekthara tse 118 500 di jalwa, mme kuno e le ditone tse 4 hekthara ka nngwe, tlahisong e tla ba ditone tse 474 000.

Ha o leba ka letshong le letshehadi la theibole, ha eba ho jalwa feela diperesente tse 15 (dihekthara tse 100 725), mme kuno e dula e le boemong ba ditone tse 4 hekthara ka nngwe, tlahisong e tla ba ditone tse 402 900, Ha o leba ka letshong le letona la theibole, ha eba ho eketswa hape ka 15% ho feta ka moo ho rerlweng ka teng, ka kuno ya palohare ya ditone tse 4 hekthara ka nngwe, tlahisong e tla ba ditone tse 545 100. Dipalopalo tsena di ka nna tsa etswa dibakeng tsohle tse jalwang hammoho le dikuno tse tla fumanwa.

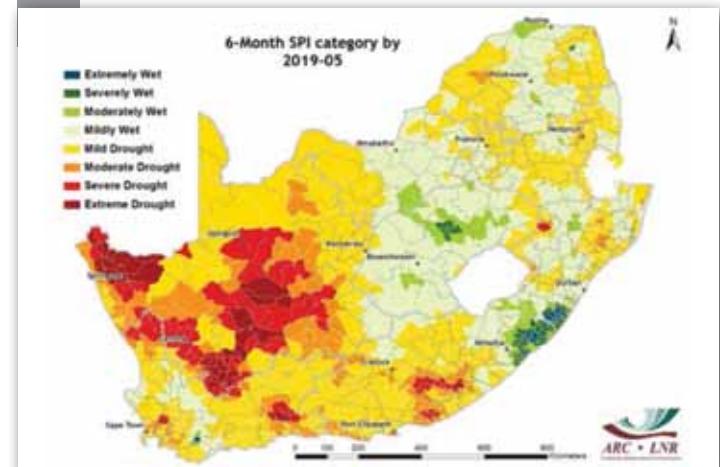
MAEMO A LEHODIMO MABATOWENG A TLHAHISO YA KGARESE

Ha re sheba dipalopalo (Komiti ya tekanyetso) tsa kgwedi le kgwedi, komello e matla e bonahala dikarolong tse ka borwabophirimela ba Kaapa Bophirimela nakong e teletsana (dikgwedi tse 24 le tse 36) jwalo ka ha ho bontshitswe ho fihlela mafelong a Motsheanong 2019, moo ho bonahlang kgatelopele e itseng nakong ya dikgwedi tse fetileng tse 12 ho ya ho tse 6.

Dikarolong tse leboya-botjhabela tsa naha hammoho le tse kenelletseeng tsa bohareng, ho bonahala maemo a ntlatfetseng dikgweding tse 6 tse fetileng (**Setshwantsho sa 1**) ka mora pula e ntlatfetseng dikarolong tseno nakong ya dipula tsa morao tsa hllobula/mathwasong a hwetla ya 2019. Pula kaofela nakong ya Motsheanong 2019 dikarolong tse ka bophirimela

Ikageng Maluleke, Moikonomi e Monyane, Grain SA. Romella emeile ho Ikageng@grainsa.co.za

1 *Boemo ba tlwaelo ba mongobo/komello Afrika Borwa nakong ya kgwedi tse tsheletseng (Tshitwe 2018 - Motsheanong 2019).*

Mohlodi: ARC, 2019

mahareng ho ya ka borwa le ho ya fihla halofong e ka bophirimela ya Kaapa Botjhabela, di bapsisa hantle le mongobo wa dikgwedi tsa Motsheanong.

Dikarolong tsa borwa bophirimela tsa naha, bongata ba dipula bo le-kana le ba dikgwedi tse batlang di omme tsa kgwedi tsa Motsheanong. Maemo a jwalo a lebelletswe ho ba teng nakong yohle ya dikgwedi tsa ho jala. Dijothollong tse leng tlasa nosetso, e tshwanetse ho ba sehla se setle ka ha matamo ho nama le naha a le bophahamong bo botle.

1 *Kgarese e jetsweng metsing: Phepelo le Tlhoko lemong sa 2019.*

Sepheo sa ho jala sa Komiti Tekanyetso (dihekthara)	118 500
Palohare ya kuno (ditone/hekthara ka nngwe)	4,00
Thepa lemong se tlang 2018/2019 (ditone)	166 800
Tshebediso kaofela (ditone)	326 000
Thepa ka dipeipi ($\pm 1,5$ dikgwedi) (ditone)	129 000

2 *Tlhophollo tlahisong ya kgarese ka ho latela mohlala wa sebaka se jalwang hammoho le kotulo.*

Kuno (t/h)		Sebaka se jalwang (dihekthara)						
		-15%	-10%	-5%	SEPHEO SA KOMITI YA TEKANYETSO	5%	10%	15%
Kuno (t/h)	2,34	100 725	106 650	112 575	118 500	124 425	130 350	136 275
	3,75	235 697	249 561	263 426	277 290	291 155	305 019	318 884
	4,00	377 719	399 938	422 156	444 375	466 594	488 813	466 594
	4,25	402 900	426 600	450 300	474 000	497 700	521 400	545 100
		428 081	453 263	478 444	503 625	528 806	553 988	579 169

*Lesedi ho tloha ka la 24 Phupjane 2019

NAHANA JWALO KA MOHWEBI WA NNETE

KA KAKARETSO, MANGOLONG A RONA RE ILE RA TOBOKETSA HORE DIQHOLOTSO DI NTSE DI EKE-TSEHA TEMONG YA RONA MONA AFRIKA BORWA. DIHWAI DI SHEBANE LE DIQHOLOTSO KGWEBONG TSA TSONA TSA TEMO, E LENG KGWEBONG TSE NYANE LE TSE KGOLO. DIQHOLOTSO TSENA DI NTSE DI HOLA. RE KOPANA LE KEKETSEHO YA DIQHOLOTSO LEHLAKORENG LA DIPOLOTIKE, MEBARAKENG, KEKETSEHO DITJEHONG TSA THEPA, TLELAEMETENG HAMMOHO LE HO TSE DING TSE NGATA.

Ka hoo, lefatsheng la kgwebo kajeno, haholoholo temong, tikoloho ya kgwebo e ntse e ritsa, e thatafala, mme e thatafatsa monyetla wa ho hlasisa hlooho.

HO AROLWA HA MESEBETSI

Ditabeng tsa rona tsa nako e fetileng, re ile ra toboketsa ntlha ya ho fapanya tseo re hwebang ka tsona ka sepheo sa ho rarolla bothata bona. Etsa dipatlisiso mabapi le mohato wa ho etsa phapano kgwebong ya hao, e leng ka sepheo sa ho hlola diphephetso tsena. Fokotsa bongata ba mesebetsi e mengata e fapaneng, eo o e etsang. Etsa hore mesebetsi ena e be mmalwa feela, e leng e tla eketsa tjhelete ya hao e kenang, le ho laola dikotsi tse ka bang teng. Melemo ya ho etsa phapano ena e tswala tse latelang – ntlafatso tjheleteng e kenang, phokotseho ya dikotsi tse ka bang teng, le ho eketsa phaello ya hao. Ha eba o sa nahane taba ya ho etsa phapano ena kgwebong ya hao, o tla shebana le bothata ba ho hlasisa hlooho kgwebong ya hao mona Afrika Borwa. Empa, ba bang ba tla bolela hore mapolasi a bona a manyane hoo ba sitwang ho kenya leano lena kgwebong tsa bona. Hona e ka nna ya ba nnete, empa mekgwa e sa ntse e le teng ya ho arola mesebetsi ya hao, mme mohlala wa ho tsamaisa bahahlaodi leetong la temo ke o mong wa yona.

Ka tlwaelo ho fapanngwa ha mesebetsi ho fupere taba ya ho kopanya mesebetsi ya polasi e welang tlasa dikotsi tse tshwanang. Mohlala, hlophisa le ho arola dijothollo tsa hao ho ya ka dinako tse fapaneng tsa kgolo ya tsona, e leng tse ke keng tsa angwa ke komello ka ho tshwana. Empa hlokornela hore bongata ba ho arola mesebetsi ena, jwalo ka tsamaisong ya bahahlaodi, dikotsi di ntse di le teng.

Hangata sehwai se nahana hore ha se na bogoni le mehlodi e kang ditjhelete, thepa, meaho, basebeletsi kapa mesebetsi e itseng, hoo se ka bulelang baeti ho kena polasing. Le ha ho le jwalo, rakgwebo kapa mma-kgwebo o tla lemoha hore ha o hloke hotele e kgolo ya mofuta wa *five-star* ho amohela baeti kapa mesebetsi e rarahaneng, e ka hohelang bahahlaodi. Wena tsepamisa maikutlo le kelelo ya hao ho tse sa tlwaelehang, le tshebeletsong e monate, ya setswalle, mme o ikemisetse ho etsa seo ka maemo a matle, a phahameng.

BOAHHLAODI

Ha o nahana ka kgwebo ya bahahlaodi, hopola hore tulo le sebaka ke ntla ya bohlokwa ya katleho. Ho fihlella ha bonolo tulo eo o leng ho yona ke ntla ya bohlokwa ya katleho. Ka hoo, ho ba haufi le toropo e kgolo kapa motsetoro o nang le mebila e metle kapa ho ba haufi le mebila e jwalo, ho tla fana ka monyetla o moholo wa katleho. Bukaneng ya *Farmer's Weekly* ho ile ha hlaha ditaba tsa sehwai sa veine, se neng se dula polasing e nyane, se ileng sa lemoha bothata ba ho phehisana le bahlahisi ba diveine ba mebaraka e meholo e tswetseng pele. Ka baka la ho ba tulong e ntle, haufi le Mahaha

*Marius Greyling, Mophehisi
ho tsa Pula. Romella emeile
ho mariusg@mcgacc.co.za*

a Cango le Oudtshoorn, a hohelang baeti ba bangata, sehwai sena sa iteka letsoho ka kgwebo ya bahahlaodi e nang le lebenkelenyana le moo baeti ba fumanang veine le jwala ba biri bo iketseditsweng hona moo polasing tlasa lephephenyana. Lephephe leo le ile la fetoha lebenkelenyana. Ka baka la sehlahiswa se sa tlwaelehang le tshebeletso e ntle, e ikgethileng, kajeno tshebeletso ena e tsejwa hohle ho marangrang a setjhaba, mme bohle ba tseba ka yona.

Kajeno bahahlaodi bo batla ho etsa ho hong hape – bo batla ho hong 'ho fapaneng' le tikoloho ya setoropong. Bahlahlaodi hangata ba rata ho reka dihlahiswa le thepa ya selehae. Ka ho una molemo menyetleng ya bahahlaodi ho ka kenya tjhelete e nngwe e ka thoko, mme ho ka phahamisa ba ntseng ba hula ka tlhako tsa morao ho ba fihlisa kgwebong e nang le phaello, e leng ya temo.

Qala ka hanyane, mohlala, qala ka kamore ya bethe e le nngwe, le monyetla wa dijo tsa hoseng le/kapa lebenkelenyana le lenyane le rekisang dijo tsa setso tse jewang selehaeng le/kapa lebenkelenyana le rekisang thepa ya selehae le thepa e iketseditsweng ka matsoho. Eketsa ka tse ka etswang ka ntle – moo ho palangwang dibaesekele, dipere, maetonyana ka kariki ya dipere, koloyana ya dipholo le tereilara, monyetla wa ho tshwasa ditlhapi – sepheo e le hore tjhelete ya tlatsatso e nne e kene. Nama ho ya ka moo tlhoko e leng ka teng.

Moraorao tjena ho ile ha hlaha lenaneo ho TV mabapi le mohlanka ya itseng wa naha ya Kenya, ya seng a dula Cape Town, ya qadileng kgwebo ka di-flippers (diphephetjhana) tsa kgale. Diphephetjhana tsena ha di kgomareditswe mmoho di sebediswa ho bopa ntho e ntle e mebalabala hammoho le tsona dintho tsa bana tsa ho bapala. Ka mohato ona, mohlankana enwa o boetse a theha mesebetsi – o lefa batho ba mmatlelang diphephetjhana tsena tsa kgale. Enwa ke mohlala o mong wa motho ya nahangang jwalo ka rakgwebo.

Jwalo ka kgwebong tse ding, le kgwebong ena ya bahahlaodi, tsamaiso e ntse e tshwana le ya kgwebong tsohle. Kgwebo ena e tshwanetse ho tsamaiso ka nepo, e leng ka moraloo e nepahetseng, tlhophiso, ho kennawa tshebetsong le taolo ya dibaka tsohle tsa tsamaiso. Mohato o mong wa tsamaiso o tla lokela ho behwa leihlo haholo ke wa papatso (mmaraka). Ba qalang mona, ba tshwanelia ho sebedisa marangrang a setjhaba, a leng tlase haholo ka ditjeho. Leqheka mona ho marangrang ke hore kgafetsa babadi ba nne ba thuswe ka lesedi la tlatsatso le ntseng le hlaha, le hore le bona ba kgone ho kenya letsoho tabeng tsena. Lentswe la molomo le lona le na le phehiswa ya bohlokwa papatsong.

QETELO

Molaetsa wa ditaba tsena – tlohela ho itjhebe o le sehwai! Itjhebe o le rakgwebo/mmakgwebo/manejara. Itjhebe o le setsebi sa kgwebo, mohwebi wa mmakgonthe! Maikutlo le menahano e be ya setsebi sa kgwebo. Tlohela ho nahana ka moo o ka hodisang phaello ya polasi ya hao; nahana ka moo o ka hodisang phaello ya kgwebo ya hao! Mona ho bua tjhelete!

SEHWAI SA SELEMO SA GRAIN SA

– tholwana tsa mamello le ho fufulelwa

TLHODISANO YA SELEMO LE SELEMO YA SEHWAI SA SELEMO SA GRAIN SA KE TABA YA SEHLOOHO HO DIHWAI TSOHLE LE BASEBELETSI BOHLE BA GRAIN SA. KE MONYETLA WA DIHWAI TSOHLE TSEO E LENG DITHO TSE MATLA TSA LENANEO LA NTSHETSOPELE YA SEHWAI, EBANG KE SE SEHOLO KAPA SE SENYANE, HO BONTSHA HO SEBETSA KA THATA LE BOIKEMISETSO.

Bathonngwa bana ba tlhodisano ba emetse diketekete tsa dihwai tsa dijothollo lenaneong lena, tse sebetsang ka thata letsatsi le letsatsi ho fepa malapa a tsona, tse bopang dikgwebo tsa tsona butlebutle hammoho le tse habileng ho bopa dikgwebo tse tshwarellang temong.

Ka ha ho sa kgonahale hore dihwai tsohle tse kgonang di kene, ka ha di fela di le ngata ruri, tsena tse kgethilweng e mpa e le mehlala feela ya se ka fihlellwang.

Tlhodisano ena ke ya batho ba mmalwa feela, e leng dihwai tse hlahisang feela ho lekaneng hore di phele, balemipotlana, ba Mehla e

*Liana Stroebel, Mohokanyimmoho
provenseng wa Grain SA, Kaapa Bophirimela.
Romella emeile ho liana@grainsa.co.za*

Metjha ba nang le Bokgoni, le dihwai tsa Bahwebi ba Mehla e Metjha, tse tswang provenseng ka nngwe, mme di kgethilwe tlasa mehato e boima, mme ka mora moo, sehwai ka seng se etelwa ke sehlopha sa baahlodi ba buisanang haholo le sona mabapi le mekgwa ya sona ya tlhahiso, tsamaiso ya ditjhelete, poloko ya ditjhelete, poloko ya direkoto, kgatelopele ka kakaretso, boleng ba dijothollo le tse ding tse ngata. Re a o hlapanyetsa hore tlhodisano ena ha se thaka motho!

Re motlotlo ho o tsebisa bathonngwa ba Sehwai sa selemo sa 2019:

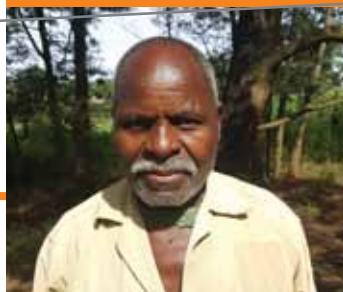
DIHWAI TSE HLAHISANG HANYANE HO IPHEDISA FEELA

Bonisiwe Berlinah Nhlengethwa

Lebatowa: Piet Retief,
Louwsburg
Mohokahanyimmoho:
Jurie Menth

Phoma Duma

Lebatowa: Ixopo,
Eastern Cape
Mohokahanyimmoho:
Luke Collier

Mazonya Elijah Dhlamini

Lebatowa: Volksrust,
Louwsburg
Mohokahanyimmoho:
Jurie Menth

Velile Madikizela

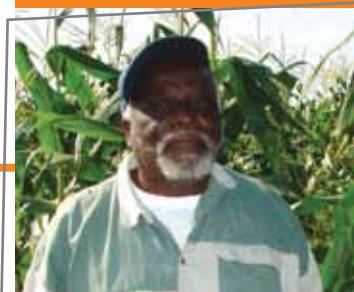
Lebatowa: Bizana,
Eastern Cape
Mohokahanyimmoho:
Luke Collier

Bavelile Sylvina Madlala

Lebatowa: Estcourt, Dundee/
KwaZulu-Natal
Mohokahanyimmoho:
Graeme Engelbrecht

Jabulani Emmanuel Mazibuko

Lebatowa: Bergville, Dundee/
KwaZulu-Natal
Mohokahanyimmoho:
Graeme Engelbrecht

Amos Mfaniseni Kubeka

Lebatowa: Oshoek/
Carolina, Mpumalanga
Mohokahanyimmoho:
Jerry Mthombothi

Ndinda Hezekia Mkhonza

Lebatowa: Hereford East,
Ermelo/Albert Lethuli
Mohokahanyimmoho:
Jerry Mthombothi

Lena Samaria Msibi

Lebatowa: Badplaas,
Gert Sibande
Mohokahanyimmoho:
Jerry Mthombothi

Ester Phumelele Ngidi

Lebatowa: Dannhauser,
Dundee/KwaZulu-Natal
Mohokahanyimmoho:
Graeme Engelbrecht

BATHONNGWA BA BALEMIPOTLANA

Bheki Isaia Mabuza

Lebatowa: Piet Retief,
Louwsburg
Mohokahanyimmoho:
Jurie Mentz

Joconia Mthethwa

Lebatowa: Piet Retief,
Louwsburg
Mohokahanyimmoho:
Jurie Mentz

Mfuneni Themba
Mayisela

Lebatowa: Piet Retief,
Louwsburg
Mohokahanyimmoho:
Jurie Mentz

Zamokwakhe
Nathaniel Khoza

Lebatowa: Bergville, Dundee/
KwaZulu-Natal
Mohokahanyimmoho:
Graeme Engelbrecht

Mkhombiseni
Dumdumu Hlongwane

Lebatowa: Bergville, Dundee/
KwaZulu-Natal
Mohokahanyimmoho:
Graeme Engelbrecht

Mdumiseni Welcome
Hadebe

Lebatowa: Winterton,
Dundee/KwaZulu-Natal
Mohokahanyimmoho:
Graeme Engelbrecht

BATHONNGWA BA BOKGONI BA MEHLA E METJHA

Sabatha Ewart
Mthethwa

Lebatowa: Dannhauser,
Dundee/KwaZulu-Natal
Mohokahanyimmoho:
Graeme Engelbrecht

Elias Mtikulu

Lebatowa: Harrismith,
Free State
Mohokahanyimmoho:
Johan Kriel

Thobani Goodwill
Ntonga

Lebatowa: Cedarville, Alfred
Ndzo/Eastern Cape
Mohokahanyimmoho:
Luke Collier

TLHOPHOLLO YA MOBU YA SEHLA SE TLANG

HO TENG DIBAKA TSE NGATA TSEO RE LOKELANG HO TSEPAMISA MAIKUTLO HO TSONA HA RE LOKISETSA MASIMO SELEMO SE TLANG. MOTHATO ONA O LOKELA HO NKWA E SA LE PELE HORE SEHWAI SE KGONE HO ETS A MORAL O HLWAHLWA, HA MOTJHINE O KOTULANG O KENA KGABONG, HO KENWA KOTULONG YA HO QETELA, DISABUSABU TSA MEKOTLA DI BOLOKWA SETORONG; JWALE KE NAKO YA HO NAHANA KA TSA SEHLA SE TLANG.

Hore o kene tlhodisanong tikolohong e dulang e fetofetoha, sehwai se tshwanelo hore se dule se ntse se hatetse pele. Ditabeng tsa rona kajeno ke rata ho tsepamiso maikutlo ho e nngwe ya dintilha tsena, e leng **Disampole tsa mobu**. Tlhophollo ya mobu e tshwana le ho bala mmapa le ho tseba moo ho uwang teng. Diphetho di tshwanetse ho fumanwa e sa le pele hore o be le nako ya ho di utlwisia le ho latela ditataiso tsa tsona ka nepo ka moo ho kgonahalang ka teng.

Ho thata ho dumela hore ho sa ntse ho le teng kajeno dihwai tse ngata tse sebetsang empa di sa sebedise thuluse ena ya bohlokwa. Maikutlong a ka, tlhophollo ya mobu e tshwanetse ho ba wona motheho oo kgwebo ya hao ya temo e lokelang ho thehwa hodima wona. Tsohle tseo rona dihwai re di etsang ke tse amanang ka ho otloloha le mobu. Dijo le bophelo ba rona di tswa mobung, e leng lebaka leo re tshwanelang ho o hlkomela ka hohle ka moo re kgonang ka teng. Mobu o a phela, o na le diminerale tse ngata, menontsha le dibaktheria tse fepang dimela tseo re di jalang. Ha eba re ntse re nka feela, re sa busetse letho mobung, re tla phakisa re lemotha hore re sebeletsa letanteng!

Tsohle tse phelang di na le melemo le dintle tse fapaneng. Di na le ditlhoko tse fapaneng. Tse ding tsa dintho tse phelang di tla shwa, di fele, ha eba di sa baballwe ka nepo. Ho jwalo le ka mobu wa rona! Ho fihelle le ho boloka mehato e nepahetseng ya monono, haholoholo menontsha ya dimela, ke taba ya bohlokwa haholo ha eba masimo a lengwang a tshwanetse ho dula a ntse a kgon a ho re hlahisetsa dijo le nakong e tlang. Tlhophollo ya mobu ke sesebediswa seo re se hlakang hore nnate ena e dule e le teng.

RE ETS A JWANG?

Tlhophollo ya mobu e leka ho hlwaya menontsha e ka fumanwang ke dimela mobung hammoho le menontsha e haellang. Mehlala ya e meng ya yona ke phosphorus, potassium le magnesium. Menontsha ena e sa le mengata empa kaufela e bohlokwa dimeleng tsa rona.

Ho etsa tlhophollo ya mobu o tshwanetse ho nka sampole ya mobu ka boro, mme o hlolpholle mobu oo ka laborating. O se ke wa nka sampole masimong a fapaneng, mme wa nahana hore o tla fumanwa sephetho se nepahetseng. Mobu ha o tshwane dibakeng tse fapaneng. Ke ka baka leo re tshwanetseng ho fumanwa disampole tsa mobu dibakaneng tse fapaneng. Mobu ha o tshwane dibakeng tse kgolo tse fapaneng, mme ke ka baka lena re tshwanetseng ho tseba hantle ho fapana ha ona dibakeng tse fapaneng tseo re ilo jala ho tsona, e leng ka ho nka disampole tsa wona. Sebakana ka seng se tshwanetse ho nkuwa sampole le ho kenngwa lebokosaneng la sona le ho fuwa leibole (sephephetjhana) e hlilosang mobu ono ka nepo

Gavin Mathews, Kgau tsamaisong
ya tikoloh. Romella emeile
ho gavmat@gmail.com

hore ho be bonolo ho hhalosa diphetho tse fimanweng tsa wona. Hang ha disampole tsena di nkuwe, mme ho manehilwe diphephetjhana tse hhalosang mebu eno, o ka di romella laborating e haifi hore hore ho etswe diteko le dithophollo tse nepahetseng tsa yona. Dikhamphani tse ngata tse rekisang manyolo di fana ka tshebeletso ena ka tefonyana e itseng.

RE HALOSA BOEMO BA MOBU JWANG?

Ha o fumana pampiri e hatsitsweng ka motjhine, e leng diphetho tsa phuputso ya mobu, se ngotsweng mono se ka nna sa o tshosa ka ha se shebahala jwalo ka puo e nngwe e ngotsweng ka mokgwa o makatsang, o nang le dinomoro le ditshwantsho tse bonahalang di le boima ho ka utlwisia. Ka lehlohonolo ho teng batho ba kwetlisitsweng, ba tsebang ho bala diphetho tsena. Ke bona ba tla kgon a ho o hhalosetsa hantle diphetho le hore mobu wa hao o haellwa ke eng, le hore kgaello ke e kae. Baemedi ba tsa manyolo ba tla o fa tataiso le yona kgothaletso ho ya ka disampole tsa mobu wa hao.

Dijo le bophelo ba rona di tswa mobung,
e leng lebaka leo re tshwanelang
ho o hlkomela ka hohle ka moo re
kgonang ka teng.

RE NKA MOHATO OFE?

Hore o fihelle kuno e ntle, ka mehla o tshwanetse ho phehella ho fa dimela tsa hao tsohle tse hlakahalang hore di kgone ho hola hantle. Nnete ke hore o tshwanetse ho hopola taba ya ditekanyetsa. Hopola hore o ka mpa wa nka nako e teletsana ho ntlatfatsa mobu wa hao ho na le ho etsa tsohle selemong se le seng moo o tla iphumana o se o felletswe ke tjhelete. Ha feela o ntse o tswela pele ho ntlatfatsa maemo, mme o fihelle diphetho tse ntlenyana, tseba hore o ntse o tshwere hantle.

Hang ha o se o utlwisia hantle diphetho tsa disampole, o tshwanetse ho etsa qeto hore o ilo sebedisa manyolo afe ho lokisa mobu wa hao. Jwale o ka kenya kopo ya hao khamphaneng ya manyolo nako e sa le teng hore o be le nako e ntle ya ho ala manyolo hantle, e leng moo o tla ala manyolo hantle ho ya ka ditlhoko tsa diratswana tsa hao. Sesebediswa se alang manyolo se tshwanetse ho setwa ka nepo hore se fafatswe manyolo a bongata bo nepahetseng.

Ho aha le ho boloka monono wa mobu ke mohato wa bohlokwa haholo, eseng bakeng sa rona ba kajeno feela, empa haholoholo le melokong e tlang. Tlhophollo ya mobu le tlhaloso ya wona ke mehato ya bohlokwa temong e ka re thusang ho tshwarella temong. Disabusabu tsa mekotla di fihellwa ha feela sehwai se hlakometse ntla tsena tse pedi. Ke phetho, ke tu!

PULA IMVULA

Bahlophisi

GRAIN SA: BLOEMFONTEIN

46 Louw Wepener Street
1st Floor
Dan Pienaar
Bloemfontein
9301
■ 08600 47246 ■
■ Fax: 051 430 7574 ■ www.grainsa.co.za

MOHLOPHISI YA KA SEHLOHONG

Jane McPherson
■ 082 854 7171 ■ jane@grainsa.co.za

MOHLOPHISI WA PHATLALATSO

Liana Stroebel
■ 084 264 1422 ■ liana@grainsa.co.za

MOSEBETSIMMOHO KGATISONG

INFOWORKS
Johan Smit ■ Ingrid Bailey ■ Marisa Fourie
■ 018 468 2716 ■ johan@infoworks.biz

Lenaneo la Grain SA la Ntshetsopele ya Molemi

BAHOKAHANYI BA NTSHETSOPELE

Johan Kriel
Foreisetata (Ladybrand)
■ 079 497 4294 ■ johank@grainsa.co.za

Jerry Mthombothi

Mpumalanga (Nelspruit)
■ 084 604 0549 ■ jerry@grainsa.co.za
■ Ofisi: 013 755 4575 ■ Smangaliso Zimbili

Jurie Mentz

Mpumalanga/KwaZulu-Natal (Louwsburg)
■ 082 354 5749 ■ jurie@grainsa.co.za
■ Ofisi: 034 907 5040 ■ Sydwell Nkosi

Graeme Engelbrecht

KwaZulu-Natal (Dundee)
■ 082 650 9315 ■ dundee@grainsa.co.za
■ Ofisi: 012 816 8069 ■ Nkosinathi Mazibuko

Luke Collier

Eastern Cape (Kokstad)
■ 083 730 9408 ■ goshenfarming@gmail.com
■ Ofisi: 039 727 5749 ■ Luthando Diko

Liana Stroebel

Western Cape (Paarl)
■ 084 264 1422 ■ liana@grainsa.co.za
■ Ofisi: 012 816 8057 ■ Hailey Ehrenreich

Du Toit van der Westhuizen

North West (Lichtenburg)
■ 082 877 6749 ■ dutoit@grainsa.co.za
■ Ofisi: 012 816 8038 ■ Lebo Mogatlanyane

Sinelizwi Fakade

Mthatha
■ 071 519 4192 ■ sinelizwifakade@grainsa.co.za
■ Ofisi: 012 816 8077 ■ Cwayita Mpotyi

PULA/IMVULA E FUMANEHA KA DIPUO TSE LATELANG:

Sesotho,
English, Afrikaans, Setswana,
Sesotho sa Leboa, Sezulu le Seqhotsa.

Articles written by independent writers are the
views of the writers and not that of Grain SA.

10 Sehwai sa Selemo sa Grain SA...

BATHONNGWA BA BAHWEBI KGWEBONG YA MEHLA E METJHA

Stoffel Tawa Dhladhla

Lebatowa: Kestell, Free State
Mohokahanyimmoho:
Johan Kriel

Paulus Mapota Mosia

Lebatowa: Edenville, Free State
Mohokahanyimmoho:
Johan Kriel

Alfreda Stephanie Mars

Lebatowa: Moorreesburg,
Western Cape
Mohokahanyimmoho:
Liana Stroebel

Andries Isak
van der Poll

Lebatowa: Riebeeck-Wes,
Western Cape
Mohokahanyimmoho:
Liana Stroebel

WORDS OF
WISDOM

If you are working on something
exciting that you really care about,
you don't have to be pushed.
The vision pulls you.

~ STEVE JOBS

